

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ
PHILOSOPHY OF EDUCATION

УДК 130.2:37:008:316.7

DOI <https://doi.org/10.32782/hst-2025-25-102-19>ДИЗАЙН І КУЛЬТУРНИЙ ПРОФІЛЬ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ
НА СЛОБОЖАНЩИНІ XIX СТ.: ДО ПРОБЛЕМИ РОЗРІЗНЕННЯ КУЛЬТУРНИХ
І ПОЛІТИЧНИХ КОРДОНІВРАДІОНОВА, НАТАЛІЯ¹

Анотація

Статтю присвячено дослідженню специфіки структурування освітнього простору на Слобожанщині XIX століття у контексті сучасних викликів українській системі освіти та її вразливості в наслідок розмивання культурних і політичних меж національного освітнього простору. Такий ракурс дає змогу глибше визначити роль освіти не лише як механізму трансляції знання та формування культурних цінностей, а в першу чергу, як інституційно-нормативного і символічного простору перетину культурних і політичних кордонів. Звернення до досвіду Слобожанщини XIX століття дозволяє вибудувати певні аналогії у відповіді на питання: якою мірою освіта здатна конструювати, деконструювати або трансформувати культурні і політичні межі держави. У статті застосовано комплекс методологічну програму, яка передбачає поєднання діалектико-синтетичного методу з методом історичної компаративістики та феноменологічно-топологічного аналізу у поєднанні з методологічним потенціалом подвійної герменевтики, а також структурно-функціональний підхід. Це дозволяє визначити тенденції трансформації та накладання свого/чужого освітнього і культурного досвіду в межах локально-регіонально окресленого слобожанського освітнього простору. З'ясовано, що історичний досвід «м'якого» розширення кордонів слобожанської регіональної субкультури, що відіграло важливу роль у визначенні освітньо-культурного профілю даного регіону як мультикультурного з акцентом на національно-етнічній унікальності, значно сприятиме розумінню специфіки сучасних націотворчих процесів, які в умовах війни набувають стратегічного значення. У цьому контексті особливого значення набувають комунікативні практики, як стратегічний ресурс недопущення втрати державою молоді, що опинилася в умовах вимушеної освітньої мобільності. У статті зроблені узагальнення, що історико-філософський аналіз динаміки освітнього простору, виразно доводить значущість локальних традицій і культурних практик українського народу у змістовному наповненні освіти, що дозволить сформувати у здобувачів освіти здатність до культурної саморепрезентації та усвідомленої участі у націотворчих процесах.

Ключові слова: освіта, освітній простір, національна ідентичність, культурні кордони, політичні кордони, міграція, освітня мобільність, війна, Слобожанщина XIX ст.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Глобалізація, цифровізація, міграційні процеси, освітня і академічна мобільність розмивають межі політичних і культурних спільнот, змінюючи їх символічні та когнітивні кордони. Освітній простір у цих викликах виступає одночасно як простором нормативного (державні освітні стандарти та програми формування національної ідентичності) відтворення кордонів так і простором їх символічного і культурного подолання. У зв'язку з цим виникає нагальна проблема переосмислення ролі освіти не лише як механізму трансляції знання та фор-

мування культурних цінностей, а в першу чергу, як інституційно-нормативного і символічного простору перетину культурних і політичних кордонів. Тобто, центральним є питання: якою мірою освіта здатна конструювати, деконструювати або трансформувати культурні і політичні межі держави. Адже, з одного боку, освітньо-навчальні інституції повинні легітимізувати певні культурні канони і політичні наративи, створюючи у такий спосіб символічні кордони свого/чужого світу, а з іншого боку – сучасна освіта все активніше стверджує свою інструментальну здатність до транскультурного переходу та формування нового глобального типу громадянської ідентичності. Окрім інших ризиків від глобальної освітньої інтеграції, яка передбачає уніфікацію стандартів, програм, навчальних матеріалів, що автоматично

¹ Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди (Харків, Україна)
E-mail: radionova_natali@i.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7624-5539>

посилює залежність від зовнішніх центрів і освітніх політик, перш за все слід звернути увагу на ризики розмивання культурно-національних та історично сталих наративів, які окреслюють просторові межі українського світу. За влучним зауваженням Г. Почепцова: «Ми живимо у світі політики, і байдуже, чи цікавить вона нас... політичну арифметику створюють на полі медіа» (Почепцов, 2022, с. 239). Особливо гостро ця проблема дається взяти у контексті війни і загрози проникнення ворожих наративів в український освітній простір через опосередковані канали, коли вплив здійснюється не через прямий контакт, а через третю сторону, яка формально не асоціюється з первинним джерелом. Так зване «відсторонене впровадження» можуть здійснювати на перший погляд нейтральні інституції і програми (навчальні платформи, переклади, міжнародні культурні і соціальні програми, програми академічного стажування, публікації, публічні лекції тощо), що ускладнює критичне сприйняття інформації. Тож, вимушена освітня міграція для України створює не лише освітню проблему, але й безпекову.

Питання національної безпеки України, яке є пріоритетним у безпековій, правовій, економічній та інформаційній сфері, сьогодні все активніше переноситься у філософську площину (В. Андрущенко, Є. Бистрицький, М. Бойченко, В. Воронкова, О. Дзьобань, М. Култаєва, С. Пролеєв та ін.). Проблема міграції, відкритості й закритості суспільних, політичних і культурних кордонів, у той чи інший спосіб, визначена у працях В. Агеевої, В. Брехуненка, Я. Верменич, Ю. О. Забужко, Калиновського, Г. Корж, С. Корнієнко, А. Кузишина та ін. Також, нагальним є питання як забезпечити, щоб освітні й академічні програми стажування сприяли «м'якій» інтеграції у глобальний освітній простір, не створюючи загрози культурного відчуження та втрати національної ідентичності. Історичний досвід «м'якого» розширення кордонів слобожанської регіональної субкультури, що відіграло важливу роль у визначенні освітньо-культурного профілю даного регіону як мультикультурного з акцентом на національно-етнічній унікальності, значно сприятиме розумінню специфіки сучасних націотворчих процесів, які в умовах війни набувають стратегічного значення.

Методологія дослідження. У статті застосовано комплекс методологічну програму, яка передбачає поєднання діалектико-синтетич-

ного методу з методом історичної компаративістики та феноменологічно-топологічного аналізу у поєднанні з методологічним потенціалом подвійної герменевтики, а також структурно-функціональний підхід. Це дозволяє визначити тенденції трансформації та накладання свого/чужого освітнього і культурного досвіду в межах локально-регіонально окресленого слобожанського освітнього простору, що дає змогу дослідити як відбувається розширення культурних кордонів завдяки відкриттю на початку XIX століття Університету, а також як змінюється культурний профіль даного регіону. Використання прогностичного методу дозволяє виявити за аналогом досвіду структурування освітнього простору європейського зразка на Слобожанщині XIX ст., механізми виникнення альтернативних культурних практик у сучасному освітньому просторі, що дозволить поглибити його розуміння як динамічної системи взаємопроникнення та взаємозгодження глобального і локального знання, національних, транснаціональних та інтеркультурних смислів в сучасному цифровому освітньому середовищі.

Об'єкт дослідження. Соціокультурний і освітній простір Слобожанщини XIX століття.

Предмет дослідження. Освітня демаркація політичних і культурних кордонів як механізм встановлення протодемократії та реалізації духовної свободи на Слобожанщині XIX ст.

Мета даного дослідження полягає у філософському осмисленні специфіки розрізнення політичних і культурних кордонів на прикладі структурування освітнього простору на Слобожанщині XIX століття, а також виявленні механізмів через які освітні практики формують уявлення про «власний» культурний світ.

Завдання дослідження: проаналізувати історичні, політичні та соціокультурні умови, які вплинули на структурування освітнього простору на Слобожанщині XIX ст.; виявити роль філософії у створенні інтелектуального дизайну і культурного профілю даного регіону у контексті націотворчих процесів; розкрити амбівалентність політичних і культурних кордонів в освітніх практиках Харківського університету; показати, що освітній простір є простором формування локальної ідентичності та культурного спротиву, попри політичні обмеження і ризики «урізання» української території.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів.

Історична доля українського народу формувалася в умовах тривалих міграційних потоків, що протягом століть пролягали через українські землі з Азії до Європи. Таке геополітичне розташування істотно впливало на утворення «м'яких» політичних кордонів України з сусідніми державами. Ця «м'якість» поєднувала в собі як ризики їхньої потенційної руйнації, так і можливості для розбудови багатовекторної культурної політики та розвитку мультикультурних зв'язків (Радіонова, Швидун, 2023, с. 112).

На початку XIX століття Слобожанщина, незважаючи на колоніальну політику царського уряду, зберігала культурний суверенітет. Це пояснюється тим, що «терени Слобожанщини представники російської еліти й далі сприймали як частину українського простору» (Брехуненко, 2025, с. 152). Крім того, характерною ознакою заселення регіону була його національна строкатість: серби, калмики, великороси, волохи, євреї тощо. Духовна і матеріальна культура цього регіону синтезувала більше двадцяти національно-культурних стихій (Радіонова, 2008, с. 147). Наприкінці ХУІІІ століття відбулося переселення з Правобережжя так званих «польських українців» (Брехуненко, 2025, с. 152), а з відкриттям Харківського університету (1804 р.) зростає кількість польського, німецького, литовського населення, що характеризує цей регіон як мультикультурний ранньомодерного зразку. Хоча з приводу застосування до XIX-го століття в українському варіанті терміну «ранній модерн» точиться чимало дискусій, варто послатися на М. Поповича, який вважає, що йдеться про той самий час, який для Англії починається у ХУІІ ст., Франції – у ХУІІІ, тобто про принциповий розрив з тими патернами, які визначали традиційне суспільство (Попович, 2023, с. 167). Досвід слобідського регіону свідчить, що саме такі «розриви», які започаткували світоглядні злами і прискорили ціннісні ревізії у всіх сферах соціокультурного буття відбулися з відкриттям Харківського університету, що сприяло виникненню нових соціокультурних синтезів і встановлення практик культурного і освітнього діалогу з країнами тогочасної Європи. Такі освітні інновації не були для України герменевтичним експортом, бо наклалися на започатковану Києво-Могилянською академією традицію освітніх стажувань. Згідно до вимог цієї форми навчально-наукової діяльності, яка була вписана в Статут Університету як обов'язкова, програма освітньої мобільності

складала значну частку навчально-наукового навантаження викладачів, передбачала перебування в декількох європейських університетах протягом одного навчального року (Радіонова, Швидун, 2023, с. 113). Позитивним моментом програми освітньої мобільності, яку було реалізовано протягом всього XIX століття, була її симетричність, так як не лише українські студенти і викладачі навчалися в європейських університетах, але й іноземці навчалися та викладали в Харківському університеті.

Освітня мобільність в умовах війни є вимушеною і, відповідно, на особистісному рівні позначена міграційною логікою нестабільності, сумнівності та ризикованості, а на державному рівні – набуває принципово нового змісту, оскільки її траєкторії дедалі частіше визначаються логікою неповернення, що посилює ризики втрати людського капіталу.

Адже, спричинене безпековими вимогами вимушене переміщення викладачів і студентів за кордон, поступово перетворюється з тимчасового заходу на довгострокову стратегію виживання й професійного розвитку у приймаючих інституціях, що часто супроводжується реконфігурацією особистої біографії. Зокрема, інституція чи програма обміну, яка пропонує знання з певного предмету, наприклад, університетський курс з слав'янознавства у країнах Європейського союзу, яка формально не частиною пропагандистської машини рф., але через навчальні плани, викладацькі матеріали, канон літератури чи історичні інтерпретації імперських чи геополітичних наративів може опосередковано передавати культурні чи ідеологічні смисли, які збігаються, резонують або підтримують позицію країни-агресора. Через такий освітній канал також може транслюватися й ідеологічно забарвлена метафорика політичних кордонів, поширюючи не властиві нашому розумінню смисли (польські або угорські) слов'янської історії, національної пам'яті, відносин з Україною тощо. Безумовно, це є неприпустимим у критично вразливій ситуації, такий як вимушена освітня мобільність української учнівської і студентської молоді під час війни. Особливо, якщо це стосується довготривалого перебування української молоді у статусі біженців, коли вони здобувають освіту в державних школах інших країн. Національно орієнтована система освіти має на меті активізацію цінностей власної культури, що переважно здійснюється через певні культурні коди і сим-

воли рідного народу. Тож, «міграція є своєрідною формою подолання політичних і соціокультурних кордонів, яка передбачає усвідомлену або спонтанну (під впливом форс-мажорних обставин) зміну місця проживання, політико-правового і соціально-економічного середовища» (Данильян, Калиновський, 2025, с. 21). Тут варто взяти до уваги, що велика кількість українських дітей перебуває під час війни у Польщі. Країна має власні наративи, які репрезентують польську національну перспективу у розумінні історичних перетинів польсько-українських відносин. З огляду на той факт, що парадигма пам'яті становить значний інтерес серед польських дослідників у галузі суспільних і гуманітарних наук, зокрема, посиляючись на колективну монографію «Колективна пам'ять, примирення і міжнародні відносини» (Колективна пам'ять, 2023) та монографію професора Вроцлавського університету М. Гольки «Суспільна пам'ять та її імпланти» (Голька, 2022), варто наголосити, що інтерпретації історично сталих взаємовідносин України і Польщі торкаються різних пластів суспільної пам'яті. Зокрема, польсько-український конфлікт пам'яті – «Волинь'43» (Колективна пам'ять, 2023, С.69 – 85). Включення української молоді у інваріативний пам'яттєвий дискурс, потенційно може спричинити її символічний перехід у інший культурно-політичний простір. Особливо, коли це торкається освітньо-виховних практик дітей шкільного віку, в яких важливе значення має формування національної ідентичності та світоглядна складова (Корж, 2024, с. 60).

У цьому контексті особливого значення набувають комунікативні практики як стратегічний ресурс недопущення втрати державою молоді, що опинилася в умовах вимушеної освітньої мобільності. Як свідчить досвід Слобожанщини ХІХ століття, саме комунікативні практики є важливим елементом соціокультурної системи, від дієздатності якої залежить можливість адаптації до ціннісних інваріантів без розмивання власних (Радіонова, 2023, с. 26). Подібні культурологічні студії на локальному рівні слобожанського освітнього простору були започатковані професорами-іноземцями, які приїздили працювати в університет. Центральною темою цих студій є питання, поставлене професором Г. Шафариком у актовій промові «Про характер культур слов'янських загалом»: яким чином із максимальною обачністю підходити до дослідження характеру окремих народів, які суттєво різняться між собою куль-

турними традиціями, релігійними уявленнями та історичним досвідом (Радіонова, 2008, с.147). В цьому полягає й «важливість національної свободи, що дає змогу кожній нації розвивати власні унікальні цілі, традиції та інститути, які можна перевірити за допомогою клопітних випробувань і помилок упродовж століть» (Газоні, 2025, с. 124). Це питання набуває особливої ваги у контексті воєнних викликів. Адже, кордони не лише окреслюють території, але й структурують простір взаємодії різних етнокультурних груп, вони визначають рамки міжкультурного порозуміння та потенційної напруги.

Варто наголосити, що вагомою атрибутивною характеристикою сучасного освітнього простору є його цифровізація. Це значно спрощує практики інституційної комунікації – регулярні контакти між університетами, науковими спільнотами та студентами, які перебувають за кордоном. Серед таких комунікативних практик важливими є включення у спільні освітні проекти, дистанційні програми, онлайн-курси, що дає змогу зберігати академічні зв'язки та забезпечувати довготривалу взаємодію з тими, хто перебуває в іншомовному та інкультурному освітньому середовищі. Мабуть, дієвим було би й започаткування на державному рівні спрощеної програми вступу в українські вищі на українознавчі спеціальності (українська культура, мова, історія) для тих, хто перебуває за кордоном. Здається, що такі ініціативи з боку держави дозволили б вибудувати модель «мобільної присутності», за якої фізична відсутність молоді в Україні компенсується їхнім активним залученням у національний освітній простір. Така модель мінімізує ризики перетинання державного кордону як остаточного «перетинання» культурних і політичних кордонів України.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Історичний досвід структурування освітнього простору на Слобожанщині ХІХ століття виразно демонструє, що саме освіта є «проектувальником» унікального культурно-освітнього дизайну регіону, що позначилось на ціннісних орієнтаціях тогочасної спільноти, самооновлення якої супроводжувалося світоглядним зламами, засвідчуючи внутрішній драматизм регіону, бо ідеї свободи і гідності, транслятором яких була філософія, наштотувалися на спротив з боку офіційної політичної влади російської імперії, що неминуче призвело до культурного відчуження даного регіону. Зростання

ролі локальних звичаїв та просвітницьких ініціатив, спрямованих на збереження регіональної самобутності, у метафоричному сенсі сприяло руйнації політичних кордонів. Важливою перспективою подальших розвідок у даному напрямку є можливість інтерпретації цього досвіду у якості методологічного орієнтиру для створення механізмів протидії політичним і культурним інтервенціям, особливо в умовах повномасштабної війни та пов'язаних із нею геополітичних трансформацій. Отримані результати відкривають перспек-

тиву «філософії пограниччя» у сучасних освітніх і виховних практиках для розроблення стратегій національно-патріотичного і громадянського виховання. Насамперед, історико-філософський аналіз динаміки освітнього простору у сучасних контекстах передбачає посилення значущості локальних традицій і культурних практик українського народу у змістовному наповненні освіти, що дозволить сформувати у здобувачів освіти здатність до культурної саморепрезентації та усвідомленої участі у націотворчих процесах.

Список використаних джерел

- Брехуненко В., 2025. Історичні межі України та сучасні кордони українським коштом. Київ, 244 с.
- Брехуненко В., Бойко П., Заяць А., 2023. Просторові межі українського світу: комплекс уявлень та їхня реалізація в ранньомодерній Україні (XVI–XVIII ст.). Львів; Київ, 480 с.
- Газоні Й., 2025. Чеснота націоналізму. Пер. з англ. О. Качала. Київ: Наш Формат, 256 с.
- Голька М., 2022. Суспільна пам'ять та її імпланти. Пер. з польськ. В. Ф. Саган; наук. ред. А. М. Киридон, С. С. Троян. Київ: Ніка-Центр, 216 с.
- Данильян О., Калиновський Ю., 2025. Міграція як форма подолання соціокультурних та політичних кордонів: філософський контекст. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. 2025. № 4 (67). Серія: філософія, філософія права, політологія, соціологія. С. 8–29.
- Дзьобань О., 2025. Феномен національної безпеки в синергетичному контексті. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. 2025. № 4 (67). Серія: філософія, філософія права, політологія, соціологія. С. 30–44.
- Колективна пам'ять, примирення і міжнародні відносини, 2023. Колективна монографія / наук. ред. Ніколя Масловські, Анжей Шептицький; наук. ред. укр. Видання А.М. Киридон, С.С. Троян; пер. з польск. В.Ф. Саган. Київ : Ніка-Центр, 200 с.
- Корж Г., 2024. Дитина і проблема політичних кордонів: філософсько-педагогічний аспект. Humanities Studies. 2024. Вип. 20 (97). С. 58–63.
- Нора П., 2014. Теперішнє, нація, пам'ять. Пер. із фр. А. Репи. Київ: ТОВ «Видавництво КЛІО», 272 с.
- Попович М., 2023. Філософія свободи. Харків: Фоліо, 524 с.
- Почепцов Г., 2022. Токсичний інфопростір. Як зберегти ясність мислення і свободу дій. Харків: Віват, 384 с.
- Радіонова Н., 2023. Комунікативні практики XIX століття, або дещо про їхню користь і шкідливість для постіндустріальної доби. Освітній дискурс: збірник наукових праць. 2023. Вип. 44 (4–6). С. 22–29.
- Радіонова Н., 2008. Репрезентації філософії в освітньому просторі Слобожанщини у XIX столітті. Суми: ВАТ «СОД»; Козацький вал, 320 с.
- Радіонова Н., Швидун Л., 2023. Освітня мобільність як комунікація: глокальний український досвід у темпоральних рамках модерну. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2023. Вип. 49. С. 111–117.

References

- Brekhunenko V., 2025. Istorychni mezhi Ukrainy ta suchasni kordony ukrainskym koshtom [Historical borders of Ukraine and contemporary borders at the expense of Ukrainians]. Kyiv, 244 p.
- Brekhunenko V., Boiko P., Zaiats A., 2023. Prostorovi mezhi ukrainskoho svitu: kompleks uiaflen ta yikh realizatsiia v rannomodernii Ukraini (XVI–XVIII st.) [Spatial borders of the Ukrainian world: A set of conceptions and their implementation in early modern Ukraine (16th–18th centuries)]. Lviv; Kyiv, 480 p.
- Hazoni Y., 2025. Chesnota natsionalizmu [The virtue of nationalism]. Per. z anhl. O. Kachala. Kyiv: Nash Format, 256 p.
- Holka M., 2022. Suspilna pamiat ta yii implanty [Social memory and its implants]. Per. z pol. V. F. Sahan; nauk. red. A. M. Kyrydon, S. S. Troian. Kyiv: Nika-Tsentr, 216 p.
- Danylyan O., Kalynovskiy Yu., 2025. Migratsiia yak forma podolannia sotsialno-kulturnykh ta politychnykh kordoniv: filosofskiy kontekst [Migration as a form of overcoming socio-cultural and political borders: Philosophical context]. Visnyk Natsionalnogo yurydychnoho universytetu imeni Yaroslava Mudroho. 2025. No. 4 (67). Serii: filosofii, filosofii prava, politolohiia, sotsiolohiia. P. 8–29.
- Dzoban O., 2025. Fenomen natsionalnoi bezpeky v synerhetychnomu konteksti [The phenomenon of national security in a synergetic context]. Visnyk Natsionalnogo yurydychnoho universytetu imeni Yaroslava Mudroho. 2025. No. 4 (67). Serii: filosofii, filosofii prava, politolohiia, sotsiolohiia. P. 30–44.
- Kolektyvna pamiat, prymyrennia i mizhnarodni vidnosyny [Collective memory, reconciliation and international relations], 2023. Kolektyvna monohrafiia / nauk. red. Nikolai Maslovski, Anzhei Sheptytskyi; nauk. red. ukr. vydannia A. M. Kyrydon, S. S. Troian; per. z pol. V. F. Sahan. Kyiv: Nika-Tsentr, 200 p.

- Korzh H., 2024. Dytyna i problema politychnykh kordoniv: filosofsko-pedahohichnyi aspekt [The child and the problem of political borders: Philosophical and pedagogical aspect]. *Humanities Studies*. 2024. Vyp. 20 (97). P. 58–63.
- Nora P., 2014. Teperishnie, natsiia, pamiat [The present, the nation, memory]. *Per. iz fr. A. Repy*. Kyiv: TOV «Vydavnytstvo KLIO», 272 p.
- Popovych M., 2023. *Filosofia svobody* [Philosophy of freedom]. Kharkiv: Folio, 524 p.
- Pochepstov H., 2022. Toksichni infoprostir. Yak zberehty yasnist myslennia i svobodu dii [Toxic information space: How to preserve clarity of thinking and freedom of action]. Kharkiv: Vivat, 384 p.
- Radionova N., 2023. *Komunikativni praktyky XIX stolittia, abo deshcho pro yikhnuu koryist i shkidlyvist dlia postindustrialnoi doby* [Communicative practices of the nineteenth century, or on their benefits and harms for the post-industrial age]. *Osvitnii dyskurs: zbirnyk naukovykh prats*. 2023. Vyp. 44 (4–6). P. 22–29.
- Radionova N., 2008. *Reprezentatsii filosofii v osvithomu prostori Slobozhanshchyny u XIX stolitti* [Representations of philosophy in the educational space of Slobozhanshchyna in the nineteenth century]. Sumy: VAT «SOD»; Kozatskyi val, 320 p.
- Radionova N., Shvydun L., 2023. *Osvitnia mobilnist yak komunikatsiia: hlokalnyi ukrainskyi dosvid u temporalnykh ramkakh modernu* [Educational mobility as communication: Global Ukrainian experience within the temporal framework of modernity]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia filos.-politoloh. studii*. 2023. Vyp. 49. P. 111–117.

NATALIIA, RADIONOVA – Doctor of Philosophical Sciences,
Professor, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (Kharkiv, Ukraine)
E-mail: radionova_natali@i.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7624-5539>

DESIGN AND CULTURAL PROFILE OF THE EDUCATIONAL SPACE IN SLOBOZHANSCHYNA IN THE NINETEENTH CENTURY: ON THE PROBLEM OF DISTINGUISHING CULTURAL AND POLITICAL BORDERS

Abstract

This article examines the specific ways in which the educational space in Slobozhanshchyna was structured in the nineteenth century, situating this historical case within contemporary challenges facing the Ukrainian education system and its vulnerability to the blurring of cultural and political borders within the national educational space. This perspective allows for a fuller understanding of the role of education not only as a mechanism for transmitting knowledge and shaping cultural values, but, above all, as an institutional, normative and symbolic space in which cultural and political boundaries intersect. Turning to the experience of nineteenth-century Slobozhanshchyna makes it possible to draw certain analogies in addressing the question of the extent to which education is capable of constructing, deconstructing or transforming the cultural and political borders of the state. The article employs a comprehensive methodological framework that combines the dialectical-synthetic method with historical comparativism and phenomenological-topological analysis, together with the methodological potential of double hermeneutics and a structural-functional approach. This makes it possible to identify trends in the transformation and overlapping of local and external educational and cultural experiences within the locally and regionally defined Slobozhanshchyna educational space. It is shown that the historical experience of the ‘soft’ expansion of the borders of the Slobozhanshchyna regional subculture, which played an important role in defining the educational and cultural profile of this region as multicultural, with an emphasis on national and ethnic uniqueness, can significantly contribute to a better understanding of the specific features of contemporary nation-building processes, which acquire strategic importance in the context of war. In this context, communicative practices gain particular importance as a strategic resource for preventing the loss to the state of young people who find themselves in conditions of forced educational mobility. The article concludes that a historical and philosophical analysis of the dynamics of the educational space clearly demonstrates the importance of local traditions and cultural practices of the Ukrainian people in shaping the content of education, enabling students to develop the capacity for cultural self-representation and conscious participation in nation-building processes.

Key words: education, educational space, national identity, cultural borders, political borders, migration, educational mobility, war, Slobozhanshchyna in the nineteenth century.

© The Authors(s) 2025
This is an open access article under
The Creative Commons CC BY license

Received date 09.10.2025
Accepted date 19.11.2025
Published date 09.12.2025

How to cite: Радіонова, Наталія. Дизайн і культурний профіль освітнього простору на Слобожанщині XIX ст.: до проблеми розрізнення культурних і політичних кордонів. *HUMANITIES STUDIES: Collection of Scientific Papers* / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia: Publishing house «Helvetica», 2025. 25(102). P. 182–187.
doi: <https://doi.org/10.32782/hst-2025-25-102-19>